

Reiser i tid og rom

Michael 2009;6:133–5.

Hovedtemaet i dette nummeret av *Michael* er hvordan begivenheter alltid må sees og fortolkes *i sin egen kontekst*, dvs. på bakgrunn av når og hvor de fant sted.

For eksempel kan tidligere tiders forskning virke både hjelpeløs og endog uetisk, hvis vår tids standard anvendes. Likeledes kan sider ved fortidens sykdomsoppfatning og pasientomsorg se underlige ut for oss. Kritikken mot tidligere tiders psykiatri preges f. eks. ofte av at nåtidens debattanter ser bort fra hvordan forholdene var før effektive legemidler var tilgjengelige. Normer for akseptabel atferd og troen på oppdragende strenghet var dessuten annerledes før. Jon Geir Høyersten tar for seg psykiatriens innplassering i samtidens kontekst gjennom tidene (1). Dette gir grunn til ettertanke, ikke minst hvis man ser på den samtiden psykiatrien befinner seg i *nå*.

Mindre synlig er ulike virkelighetsfortolkninger som forekommer *på samme tid*. I dette nummeret av *Michael* forteller Kaare R. Norum (2) om legen Henrik Blessing (1866–1916) som var skipslege om bord på «Fram» under ekspedisjonen til Polhavet i årene 1893–1896. Blessing utviklet et stoffmisbruk som i tillegg til en mulig bipolar sinnslidelse plaget ham resten av livet. Dette passet åpenbart ikke inn i samtidens bilde av barske polfarere, så det ble fortalt lite om Blessing. Han er mer eller mindre blitt glemt av ettertiden. Blessing brøt med samtidens forventninger og fikk lide for det.

Omtrent samtidig, i 1890-årene, var imidlertid rusen noe man dyrket og satte høyt i visse kulturelle kretser. Rus og normbrudd hadde en positiv egenverdi som ble hyllet. Den polske forskeren Marek Fiałek har skrevet en bok om de skandinaviske bohemen på vertshuset «Zum schwarzen Ferkel» i Berlin på denne tiden (3). Boken omtales på side 186. Listen over kjente navn fra Skandinavias og kontinentets kunst og kultur er lang. Her gikk

det unna. Den rus stakkars Blessing måtte ha satt seg i, var knapt for noe å regne i forhold til de orgier hans landsmenn deltok i på det berømte vertshuset. Flatfyll, bigami osv., alt forekom. De fleste normer og tabuer ble utfordret. Det meste synes faktisk ikke bare å ha blitt akseptert, men også beundret i samtiden.

I henhold til våre normer vil man gjerne automatisk synes synd på og forsøke å hjelpe dem som har det vondt. Men slik er det slett ikke alle steder. Moralske normer er ulike i tid og sted. Nina Dalen har arbeidet i Uganda og viser i sin artikkel blant annet hvordan søskenflokker som lever i de ytterste vanskeligheter fordi begge foreldrene er døde av AIDS, simpelthen møtes med negative holdninger av omgivelsene (4).

Per Bergsjø (5) beskriver et annet Afrika i sin artikkel. Han tar oss tilbake til oppdagelsesreisenes tid, nyfikenheten overfor det ukjente og oppgavene som fikk David Livingstone (1813-73) til å dra inn i det ukjente og Henry Morton Stanley (1841-1904) til å reise på leting etter ham. En annen tid og et ukjent rom.

Virkelighetsoppfatninger varierer. Forskjeller i virkelighetsoppfatning er et problem man stadig møter i tverrfaglige sammenhenger. Fagfolk fra ett fag synes ofte at måten de ser verden på, er den beste og den som bør gjelde framfor det andre faggrupper ser og gjør. Evidence-based medicine har noen år vært som et mantra, der kunnskapsoppsummeringer fra klinisk medisin er blitt et viktig beslutningsgrunnlag innen – nettopp – klinisk medisin. Spørsmålet er om oppsummeringsmetoder tilpasset klinisk medisin også passer på andre områder, f. eks. i forebyggende medisin og folkehelsearbeid, arbeid for folk som ennå ikke er syke. Kritisk litteratur om dette begynner å komme, og vi bringer en anmeldelse av Ray Pawsons bok fra 2006 (6).

Grace Inga Romsland har i sitt ferske doktorarbeid (7) tatt opp en annen form for forskjellige virkeligheter – den virkelighetsforandringen som kan oppstå hos pasienter med hjerneskader. Hva skjer når mennesker ufrivillig tvinges inn i en annen tid og et annet rom, fordi hjernen fungerer annerledes? Vi har et kort referat om dette, blant annet fordi hun i sin prøveforelesning reiste spørsmålet om anvendeligheten av evidensbasert kunnskap i langvarig rehabiliteringsarbeid. En omtale av en bok om hjernen og kunsten (8) passer sammen med dette.

Men hvordan er forholdet mellom den tid og det rom man *egentlig lever i* og den tid og det rom man *opplever*? I 1798-9 satt en ung skipslege i Dansk Vestindia og betrodde seg til sin dagbok, blant annet om sin ulykkelige kjærlighet til en kvinne på land (9). Artikkelen drøfter hvorvidt han så å si konstituerte sitt liv ut fra tidens romantiske strømninger, der ulykkelig kjærlighet ser ut til å ha hatt en spesiell positiv verdi.

Forholdet mellom kilde og tekst tas også opp – hva *er* og *var* virkeligheten? Fortidens virkelighet, er det virkeligheten slik den objektivt var, eller slik bildet av den er blitt formidlet videre?

Gjennom en rekke reiser i tid og rom inviteres du til å reflektere over oppfatninger og opplevelser som her og nå kan virke fremmede. Kanskje er det slike refleksjoner som utvikler vår evne til å fortolke og forstå «annerledeshet» i vid forstand?

Litteratur

1. Høyersten JG. Sinnslidelsenes historie – noen temaer og tablåer. *Michael* 2009;6:136-49.
2. Norum KR. Henrik Greve Blessing – «Fram» og tilbake. *Michael* 2009;6:150-85.
3. Fialek M. *Die Berliner Künstlerbohème aus dem «Schwarzen Ferkel»*. Hamburg: Verlag Dr. Kovač, 2007.
4. Dalen N. Challenges for orphans in sibling headed households. Assessment of interventions to reduce stigma in Rakai District, Uganda. *Michael* 2009;6:191-209.
5. Bergsjø P. “Doctor Livingstone, I presume?” – Reiser utenfor allfarvei i Afrika. *Michael* 2009;6:210-24.
6. Pawson R. *Evidence-based Policy. A realist perspective*. London: Sage Publications, 2006.
7. Romsland GI. *Erfaringer fra et rystet selv. Om å leve med kognitive vanskeligheter etter ervervet hjerneskada*. (PhD-avhandling) Oslo: Det medisinske fakultet, 2009.
8. Dietrichs E, Stien R eds. *The Brain and the Arts*. Oslo: Kolofon forlag, 2008.
9. Larsen Ø. Doris. *Michael* 2009;6:234-51.

Øivind Larsen

Seksjon for medisinsk antropologi og medisinsk historie

Institutt for allmenn- og samfunnsmedisin

Universitetet i Oslo

oivind.larsen@medisin.uio.no

Magne Nylenna

Nasjonalt kunnskapssenter for helsetjenesten

magne.nylenna@kunnskapssenteret.no